

*Raad voor het Wetenschapsbeleid
van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest*

Kenmerk : RWB^{bhg} / Advies 08 – (03-05-27)
Geamendeerde en goedgekeurde versie van 27 mei 2003.

Advies nr. 8

inzake de

**Mededeling van de Europese Commissie :
“De Rol van de Universiteiten in het Europa der Kennis.”**

* Bron : Mededeling van de Europese Commissie betreffende “De Rol van de Universiteiten in het Europa der Kennis”, COM(2003) 58 definitief, Brussel, 5 februari 2003.

Dit advies werd opgesteld door de WG IX van de RWB^{bhg} voorgezeten door Dr. Guy MARTENS, ondervoorzitter van de RWB^{bhg}.

Adviesaanvraag

In overeenstemming met het artikel 4 §1, al. 2 van de ordonnantie van 10 februari 2000 (B.S 2000.03.16) heeft de Brusselse Hoofdstedelijke Regering per schrijven d.d. van 12 maart 2003 tot de Raad voor het Wetenschapsbeleid van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest een zevende adviesaanvraag gericht omtrent de Mededeling van de Europese Commissie van 5 februari 2003 inzake “De Rol van de Universiteiten in het Europa der Kennis”.

Kader van het Advies

Deze *Mededeling* tekent het strategisch kader uit voor een wijds publiek debat dat de Europese Commissie wenst in te leiden omtrent de rol van de universiteiten binnen de nieuwe *Europese Onderzoeksruijme* als middel van ontwikkeling van de Kennissamenleving, sleutels tot innovatie, concurrentievermogen en werkgelegenheid, van een duurzame economische groei en sociale samenhang.

De huidige overweging van de Commissie omvat thans de structurering in brede zin van onderwijs en vorming via de oprichting van andere Europese ruimten ¹ zij het de door de *Verklaring van Bologna* tegen 2010 aangeprezen *Europese ruimte van hoger onderwijs* of nog die van *Onderwijs en Vorming gedurende de ganse levensloop*. ²

Rekening houdend met hun centrale positie binnen dat proces, in termen van onderzoek en uitbating van de resultaten ervan, onderwijs en vorming, van hun bijdrage tot regionale en plaatselijke ontwikkeling, welke rol kan er voor de universiteiten zijn weggelegd en welke zijn de eraan verbonden voorwaarden om de doelstelling die door de *Europese Raad van Lissabon* bepaald werd, namelijk de Europese Unie tot de "*meest welvarende en dynamische economie ter wereld te maken*" te verwezenlijken ?

Voorafgaande beschouwingen

De doelstelling van WG IX bestond erin diverse standpunten die het door de Commissie ingezet debat op gang zouden brengen te verzamelen, elementen van antwoorden te formuleren op de "24 vragen waarover gedebatteerd dient te worden" en deze mee te delen aan de Brusselse Hoofdstedelijke Regering.

Met het oogmerk een gewestelijke benadering te betrachten, heeft de Raad de vertegenwoordigers van de in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest gevestigde universiteiten ertoe uitgenodigd met deze gezamenlijke benadering, waarvan de besluiten niet bindend zijn voor hun respectieve instellingen, samen te werken.

De algemene toon van de mededeling kan als zeer directief aanvoeld worden en schijnt reacties te willen oproepen. Anderszins roepen de - zeer weinig genuanceerde - vragen geen "eenduidig" antwoord op.

Concreet gezien hebben de eerste voorstellen van de leden de opmaak van een voorafgaand document mogelijk gemaakt ³ dit is op 7 april 2003 besproken tijdens de vergadering van de WG IX. De nieuwe versie die aangevuld is met de voorstellen van het verslag van 7 april alsmede met de ondertussen per brief meegedeelde voorstellen werd besproken en gewijzigd op afgelopen 5 mei. Deze versie werd op 6 mei 2003 per emailbericht aan de leden van WG IX verzonden ter goedkeuring.

“Vragen waarover gedebatteerd dient te worden”

1. Inleiding

De Europese Commissie heeft een positief initiatief genomen door een wijds debat op gang te brengen over de rol van de universiteiten in de opkomst van het Europa van “de economie en van de concurrerende en dynamische kennismaatschappij die zij beoogt te zijn”.

Met dit oogmerk stelt de Europese Commissie een reeks van 24 vragen aan “al de betrokken partijen – welke dan ook, instellingen, overheid, individuen of representatieve verenigingen – deze worden uitgenodigd om hun standpunt, hun ervaring en hun ‘degelijke praktijk’” terzake mee te delen.

De vragen betreffen acht grote krachtlijnen :

- *De financiële middelen van de universiteiten verhogen en diversifiëren*
- *De beschikbare financiële middelen efficiënter gebruiken*
- *De resultaten van wetenschappelijk werk beter benutten*
- *Voorwaarden van excellentie scheppen;*
- *Europese excellentiecentra en –netwerken ontwikkelen*
- *Excellentie inzake human resources*
- *Een breder internationaal perspectief*
- *Plaatselijke en regionale ontwikkeling*

Zonder dit uitdrukkelijk naar voren te brengen, geeft de mededeling de indruk naar “enige oplossingen” voor de Europese universiteiten te zoeken, onafhankelijk van de nationale wetgevende en onderwijssystemen waarin deze zich ontwikkelen, onafhankelijk van de disciplines en onafhankelijk van hun industriële en andere partners en dit ondanks de conclusies die uit vroegere onderzoeken getrokken kunnen worden (bijv. OESO 2000) en waarin de verscheidenheid van de nationale functioneringssystemen inzake hoger onderwijs en onderzoek in Europa aan het licht gebracht werd.

Een opgelegde gelijkvormigheid (eerder dan een harmonisatie) zou geen goede zaak zijn en het is aangewezen voor elk van de grote krachtlijnen die behandeld worden, de beste praktijken te identificeren, deze kenbaar te maken en de universiteiten zelf *een zekere vrijheid* te bieden er voordeel uit te halen.

De besluiten van de mededeling maken gewag van dit onderzoek naar de “beste praktijken” en mogelijk moet daar de reden gezocht worden waarom de gestelde vragen zo weinig genuanceerd lijken in vergelijking met de diversiteit van de bestaande situaties.

Op de meeste van deze vragen kan geen enig antwoord gegeven worden en het kan nuttig zijn om het onderzoek en de conclusies voor te ondernemen acties te verfijnen naargelang van de staten, van de begrotingen die deze voor het hoger onderwijs en voor onderzoek vrijmaken en van hun sociaal-economische behoeften.

De mededeling geeft eveneens de indruk *het tekortschieten van de overheid te willen opvangen* door het vinden van alternatieve financieringsbronnen voor de universiteiten.

Het is nuttig eraan te herinneren dat *de eerste rol van de universiteit erin bestaat een intellectuele opleiding met inachtneming van kwaliteit en aansluiting bij de voor*

veranderingen vatbare behoeften van de samenleving te verschaffen; het opleiden van kaderleden van topniveau is er een essentiële uitdrukking van en is onontbeerlijk voor de evolutie van de samenleving.

In Europa hebben de universiteiten standgehouden in hun opzet van democratisering van de opleidingen die zij aanreiken, hetgeen soms met moeilijke financiële situaties gepaard ging.

Fundamenteel onderzoek is het onontbeerlijk instrument om deze aansluiting en de daarmee gepaard gaande kwaliteit in stand te houden : het document van de Europese Commissie ⁴ benadrukt met recht dat “80 % van het fundamenteel onderzoek dat in Europa plaatsvindt, te danken is” aan de universiteiten. Het is dan ook de taak van de overheid om de materiële en immateriële investeringen van het universitair onderwijs met het daarbij horend onderzoek te subsidiëren.

Dienstbetoon aan de samenleving waarvan bepaalde vormen de hoofdbekommernis van de Commissie schijnen te zijn, is zeker een belangrijk oogmerk van de universiteit, maar dient een consequentie van de eerste twee doelstellingen te zijn en mag er zeker niet de bovenhand over nemen.

Met dit oogmerk en het principe van de “academische vrijheid” in acht nemende, lijkt het inderdaad opportuun om het hoger onderwijs en het academisch onderzoek *aan te moedigen* zich toe te leggen op het oplossen van samenlevingsproblemen zodat een betere integratie van de universiteit zowel op regionaal als op Europees en internationaal niveau bewerkstelligd wordt.

De oprichting van *spin-offs* maatschappijen door de universiteit kan als fenomeen alleen aangemoedigd worden aangezien daarmee producten, technieken en/of innoverende diensten “op de markt gebracht worden” alvorens de gangbare en meer conservatieve ondernemingen bereid zijn daartoe “het risico te nemen”. Men dient er daarbij evenwel op toe te zien dat dit verschijnsel de universiteit niet mag belasten noch mag het de hoofddoelstellingen in de weg staan; *de spin-offs* moeten in de etymologische zin *spin-offs* blijven, als (zelfs omvangrijke) nevenverschijnselen mogen deze er niet toe leiden (net zoals dit trouwens het geval is voor samenwerking met de industrie) dat de universiteiten omgebogen worden tot ondernemingen met commerciële doelstellingen.

De universiteit zal haar onontbeerlijke onafhankelijkheid alleen kunnen behouden indien deze bronnen van financiering slechts een wenselijke en op prijsgestelde inbreng zijn die getuigt van de interesse van de externe partners (ondernemingen, overheidsdiensten, ...) voor haar werkzaamheden en *geen* onmisbare materiële middelen voor haar overleving, die zij van de overheid moet ontvangen.

2. Antwoorden op de vragenlijst

A. De financiële middelen van de universiteiten verhogen en diversifiëren

1- V. Hoe kan voor voldoende openbare financiering van de universiteiten worden gezorgd, rekening houdend met zowel de begrotingsbeperkingen als met de noodzaak een democratische toegang tot het hoger onderwijs te garanderen ?

Antwoord

Wanneer men rekening houdt met de diversiteit aan financieringsystemen van de universiteiten binnen de Lidstaten is deze vraag niet eenzijdig te beantwoorden.

De democratische toegangsvoorwaarden tot de universiteit en daarmee wordt bedoeld zonder selectie op basis van de financiële situatie van de student, vergt een financieringsbron die hoofdzakelijk berust bij de overheid. Deze financiering zou gegrond moeten zijn op een systeem dat tegelijk met *de vaste kosten en de proportionele functioneringskosten* van de universiteiten rekening houdt en niet te rechtstreeks gekoppeld aan de studentenbevolking.

Een systeem dat te "proportioneel" opgevat is, kan er de universiteiten er namelijk toelaten om kwaliteit prijs te geven ten gunste van kwantiteit en zich in een steriel concurrentiesysteem te begeven om een zo hoog mogelijk aantal studenten aan te trekken zonder daarbij hun kansen op welslagen in acht te nemen; dat systeem ontraadt iedere mogelijkheid tot medewerking, ja zelfs tot rationalisering op gebied van onderwijs en kan zelfs leiden tot bepaalde spanningen tussen vraag en aanbod.

Financiering vanuit de privé-sector, namelijk via onderzoekscontracten (A.3) is zeker wenselijk maar *vormt geen alternatieve oplossing ten opzichte van overheidssubsidiëring*.

Deze financieringsbronnen zouden merkkelijk verhoogd kunnen worden indien de Lidstaten de "doelstelling van een inspanning op gebied van Europees onderzoek en ontwikkeling tot 3 % van het bruto binnenlands product (B.B.P.) van de Europese Unie voor 2010" zouden behalen. Het hoort de Europese Unie toe om er bij deze staten op aan te dringen de agenda en de doelstellingen van de *Topconferentie van Lissabon* nageleefd worden en opdat zij onder andere de door de Europese Commissie gesubsidieerde beurzen zouden ontheffen van belastingen.

2- V. Hoe kunnen particuliere schenkingen aantrekkelijker worden gemaakt, met name vanuit fiscaal en statutair oogpunt ?

Antwoord

Deze vraag betreft hoofdzakelijk het fiscaal recht en dient door de Lidstaten opgelost te worden via een aanpassing van hun wetgeving, namelijk inzake successierecht of belastingen op schenkingen.

Het schenkingsprincipe zou eveneens kunnen verschillen volgens de culturele gebruiken; aldus is de idee van privé-financiering minder aanwezig in landen waar de overheidssubsidiëring van het onderwijs op basis van de fiscale inkomsten gebruikelijk is.

3- V. Hoe kan universiteiten de nodige flexibiliteit gegund worden om gebruik te maken van een dienstenmarkt in volle expansie ?

Antwoord

Een goed evenwicht tussen overheid- en privé-subsidiëring kan positief werken in de mate dat het de basisopdrachten van de universiteit, met name opleiding en onderzoek, in acht neemt; overheidssubsidiëring dient namelijk borg te staan voor de democratisering van het onderwijs en de onafhankelijkheid van onderzoek.

Commerciële diensten zijn wenselijk in de mate dat deze een *partnership* met de ondernemingen mogelijk maken en *geen onderaanneming* worden en voor zover deze activiteiten in de universitaire activiteiten passen en de onafhankelijkheid van de universitaire instelling niet in het gedrang brengen.

In de mate dat de activiteiten zuiver commercieel zijn, zullen de werkelijke kosten ervan berekend dienen te worden. Het niet aanrekenen van kosten van algemene aard die rechtstreeks verbonden zijn met deze activiteiten zou de collectiviteit niet aangerekend mogen worden, noch de universiteit in een positie van deloyale concurrentie mogen stellen tegenover andere ondernemingen die, wat hun betreft, hun klanten wel de reële kosten moeten aanrekenen. Met de aanrekening van deze kosten loopt men echter het risico bepaalde contractanten die door *know-how* en door minimale kosten aangetrokken waren, te doen afzien van een mogelijke samenwerking.

In het geval van samenwerkingsonderzoek moet er eveneens nagegaan worden in welke mate en welke algemene kosten aan de privé-partners aangerekend dienen te worden. "Gangbare praktijken" zouden opgesteld en toegepast kunnen worden in gans de *Europese onderzoeksruimte* met het oogmerk deloyale concurrentie tussen de universiteiten tegen te gaan.

Ten slotte mag men de discrepantie van de potentiële "commerciële inkomsten" tussen de faculteiten en zelfs tussen de disciplines onderling niet uit het oog verliezen. Moeten de universiteiten aangemoedigd worden om een interne verdeling van deze inkomsten in te stellen, waarvan de mogelijkheden kunnen verschillen in functie van het beheerssysteem van de universiteit, van de verdeelsleutels en van de oprichting van een intern solidariteitsfonds ?

Sommigen vrezen dat een dusdanige verdeling tot een schadelijke versnippering zal leiden en dat deze een efficiënt gebruik van het systeem zal belemmeren.

B. De beschikbare financiële middelen efficiënter gebruiken

4- V. Hoe kan democratische toegang tot het onderwijs worden gecombineerd met een daling van het aantal studenten dat niet slaagt dan wel opgeeft ?

Antwoord

De vraag houdt twee delen in het "goed gebruik" van overheidsmiddelen en, wat er een rechtstreeks verband mee houdt, het welslagen van de studies.

De "eenheidskosten" van de afgestudeerden van het hoger onderwijs van de verschillende landen vertonen aanzienlijke verschillen; het verdient aanbeveling om de onderzoeken van de OESO in dit verband te actualiseren, de financieringssystemen (in verhouding tot het totaal aantal studenten ?) te vergelijken, hun financieringsbron (overheid/privé) na te gaan en hun efficiëntie aan de hand van het succesgehalte en het kwaliteitsniveau van de afgestudeerden te meten (moeilijk realiseerbaar).

De democratische toegang mag niet op het spel gezet worden door onaanvaardbare toegangs- en studiekosten. De efficiëntie van het hoger onderwijsstelsel dient dan ook te steunen op een betere oriëntatie van de studenten en zelfs op een toegangselectie op basis van de werkelijke bekwaamheid tot het aanvangen van hogere studies van *alle* studenten en niet op een sociologische discriminatie.

Het is van cruciaal belang om de jongeren *objectieve informatie* te verschaffen (B.5) over de gunstige gelegenheden die de verschillende hogere (niet alleen universitaire) studies hen openen, de vereisten ervan en hun reële kansen van welslagen zodat zij een “ingelichte” keuze kunnen maken.

Het feit dat bepaalde studietypes aangeschreven staan als moeilijk (exacte en toegepaste wetenschappen ...) en/of het vooruitzicht een toegangsexamen te moeten afleggen, schrikken een aantal jongeren af om deze disciplines aan te gaan en brengt hen ertoe zich op zogenaamde “gemakkelijkere” faculteiten te oriënteren, alhoewel het percentage mislukkingen er hoog is.

Een toegangsselectie, *niet* op grond van het financiële vermogen maar op de werkelijke mogelijkheden om met succes hogere studies aan te vatten, kan verschillende vormen aannemen : toegangsexamen, baccalaureaat, schoolresultaten in de instelling van secundair onderwijs... op te merken valt dat het systeem van het bekwaamheidsattest voor hogere studies dat eertijds in België ingesteld was, zijn ontoereikendheid heeft aangetoond.

De democratisering van het onderwijs die de toegang van allen tot het onderwijs in de hand werkt, mag niet worden verward met “recht op hoger onderwijs”, ja zelfs met “recht op welslagen” dat als een automatisme “eenieder” zou gegund worden. In dit opzicht mag men niet vergeten dat alle opleidingen van het secundair onderwijs niet dezelfde kansen van welslagen bieden in al de disciplines die in de universiteit onderwezen worden.

De toegangsselectie, zoals deze toegepast wordt in de Koninklijke Militaire School en in bepaalde faculteiten binnen de Franse Gemeenschap (toegepaste wetenschappen), toont dalende cijfers aan in het aantal mislukkingen en het opgeven van de studies maar is daarom geen waarborg tot succes.

In bepaalde kringen wordt geacht dat het toegangsexamen geen goed alternatief vormt; zo heeft de Vlaamse Gemeenschap van België ervoor gekozen het toegangsexamen af te schaffen; ze wenst het succespercentage te verhogen dank zij een begeleiding van de student tijdens zijn universitaire weg.

De pedagogische kwaliteit en de instelling van begeleidingssystemen voor de studenten tijdens hun studies zou het resterend aantal mislukkingen moeten doen teruglopen en de oprichting van “educatieve ruimten” zou een aan de “persoonlijkheid aangepaste” begeleiding moeten verschaffen en zou in voorkomend geval, gevolgd kunnen worden door een heroriëntatie naar het niet-universitair onderwijs met de medewerking van de hogescholen. Bij voorbeelden het universitair Europees pool “Wallonië-Brussel” die de ULB en de hogescholen omvat of de VUB en de *Erasmus Hogeschool Brussel*.

Het is in dezelfde geest en in toepassing van de *Bologna-Verklaring* dat de Vlaamse en Franse Gemeenschappen van België door middel van een decreet ⁶ of een besluit ⁷ een aantal voorwaarden inzake de organisatie van het hoger onderwijs hebben geherdefinieerd om nauwere banden tussen de universiteiten en de hogescholen te creëren.

Wij voegen daar nog aan toe dat alle universiteiten in termen van pedagogische begeleiding vorderingen geboekt hebben.

De toegang tot de universiteit zou overigens vergemakkelijkt kunnen worden door een verbetering van het secundair onderwijs, namelijk via een betere aanpassing van de programma's aan de werkelijke behoeften waarbij niet uit het oog verloren mag worden dat het secundair onderwijs er niet uitsluitend is om toekomstige academica op te leiden.

Het hoort bij de verantwoordelijkheid van de universiteiten om een hoogstaande

wetenschappelijke en pedagogische opleiding te verstrekken aan toekomstige leraren van het secundair onderwijs. Deze vorming zal moeten worden voortgezet tijdens geheel de loopbaan van de leraar en gepaard moeten gaan met "pedagogische bijstand" (onder andere in de vorm van ter beschikkingstelling van didactisch materiaal). Het behoort de bevoegde overheid toe om "deze vorming die tijdens de gehele loopbaan voortgezet wordt" te steunen en het lesgeversberoep in al zijn aspecten (met name ook de werksituaties) opnieuw te valoriseren met het oogmerk er de kwaliteit van in stand te houden.

5- V. Hoe kunnen de vraag naar en het aanbod van universitaire kwalificaties op de arbeidsmarkt door een betere studiekeuzebegeleiding beter op elkaar worden afgestemd ?

Antwoord

Het algemeen aspect van de universitaire opleiding moet daarbij behouden worden en mag pas zo laat mogelijk "gespecialiseerd" worden zodat zijn gediplomeerden zich kunnen toeleggen op nieuwe technieken en nieuwe beroepen en in staat zijn hun vorming voort te zetten tijdens hun ganse beroepsleven.

Informatieve acties dienen gevoerd te worden op het moment dat de keuze bepaald wordt, namelijk voorafgaand aan de universiteit. Beroepsfederaties kunnen een rol spelen in de informatie van studenten uit het secundair onderwijs maar deze houden niet noodzakelijk hun statistieken van vraag en aanbod bij. Overigens moet men rekening houden met de termijnen en de fluctuaties inzake werkaanbod op kort en lange termijn tussen het ogenblik van informatie en studiekeuze en dat waarop de universitaire (of de andere) student beschikbaar wordt op de arbeidsmarkt .

De Europese Unie zou in dit opzicht een actieve rol kunnen spelen door het bestellen en verspreiden van prospectieve onderzoeken (samenwerking met de OESO, UNICE... ?).

6- V. Dient de studieduur voor identieke kwalificaties te worden gelijkgeschakeld ?

Antwoord

Ja, voor identieke kwalificaties. De harmonisatie van de opleidingen en diploma's (cf. namelijk de *Verklaring van Bologna*) blijft de kern van de zaak en het hangt grotendeels af van de uiteenlopendheid van de verschillende "pre-universitaire" onderwijssystemen, in het bijzonder het secundair onderwijs, tussen de Lidstaten. Dit moet ertoe leiden dat een grondige informatie verstrekt wordt omtrent het niveauverschil van de schoolgang op Europees plan.

7- V. Hoe kunnen de kosten van onderzoek in de universiteiten doorzichtiger worden gemaakt ?

Antwoord

Door deze kosten bekend te maken nadat zij op een heldere, aanvaarde, welbepaalde basis (keuze voor werkelijke kosten of standaardkosten...) berekend zijn op een zo identiek mogelijke manier voor allen. Men zou zich kunnen inspireren op de door de ondernemingen toegepaste praktijken terzake; er zal echter nauwlettend toegezien moeten worden op verrekening van de algemene kosten (*overheads*) op de verschillende niveaus - laboratorium, universiteit, toezicht uitoefende overheid... - en de regelgeving dient verduidelijkt te worden. De publicatie ervan dient eveneens rekening te houden met eventuele vertrouwelijke elementen gebonden aan contractueel onderzoek.

De systemen voor verrekening van de onderzoekskosten aan de contractanten wisselen van de ene universiteit tot de andere en scheppen aldus af en toe situaties van “deloyale concurrentie”. Het ware raadzaam om gezamenlijke systemen uit te stippelen waarbij er niet alleen rekening gehouden wordt met de financiering van het onderzoeksteam maar waarbij eveneens een degelijke vergoeding verstrekt wordt voor de “reeds bestaande kennis” (*background knowledge*) waaruit voordeel getrokken wordt.

C. De resultaten van wetenschappelijk werk beter benutten

8- V. Hoe kunnen we het de universiteiten en hun onderzoekers gemakkelijker maken om bedrijven op te richten teneinde de resultaten van hun onderzoek toe te passen en daar de vruchten van te plukken ?

Antwoord

De exploitatie van de resultaten van de wetenschappelijke werkzaamheden van de universiteiten kan gebeuren via de overheveling van technologie naar bestaande bedrijven, ofwel via de oprichting van nieuwe *bedrijven*, type *spin-off*.

In dat laatste geval kan gesuggereerd worden dat een “*valorisatiecel*” - intern of gemeenschappelijk met andere universiteiten - meewerkt aan de opmaak van een gemotiveerd zakenplan waaruit op grond van voorstudies dient te blijken of deze stap op sociaal-economisch en technisch vlak gefundeerd is.

De overheid kan aan deze startende bedrijven, *spin-offs* van de universiteit of niet, een directe financiële of fiscale en sociale steun toekennen, bijvoorbeeld door verlaging van de sociale zekerheid (cf. het Nederlands model) waarmee de lasten van deze bedrijven vermindert, zelfs al hebben deze (nog) geen belastbare opbrengsten.

De overheid kan eveneens, via een aangepast fiscaal beleid, de *risico* inhoudende investeringen uit de privé-sector in de ondernemingen van dit type begunstigen.

Ten slotte kan de overheid in partnerschap met de privé-sector beheers- en controlediensten, logistiek...ter beschikking van de oprijzende bedrijven stellen in het kader van doordachte *incubatoren*.

Ervaring uit het verleden toont namelijk aan dat de groei en de levensduur van deze bedrijven ondermeer afhangen van een aantal factoren gebonden aan het management ervan, een aspect waarmee de vorsers weinig vertrouwd zijn.

9- V. Hoe kunnen universiteiten en onderzoekers worden aangemoedigd om de commerciële mogelijkheden van hun onderzoek op te sporen, te beheren en te valoriseren ?

Antwoord

Namelijk door de opbouw van een actief samenwerkingsbeleid met de ondernemingen⁸ waarbij niet vergeten wordt dat de hoofdrol van de universiteiten *er niet* in bestaat om handelmaatschappijen op te richten met een, in bepaalde gevallen, mogelijk deloyaal concurrentievermogen ten opzichte van KMO's die niet door een universitair “cocon” beschermd worden en die met reële kosten moeten afrekenen. (B.7)

Het door bepaalde Belgische universiteiten genomen initiatief om als derde fase een cursus te organiseren over “*het beheer en de economische evaluatie van onderzoek*” ten bate van de doctorandi is interessant; dit initiatief zou veralgemeend en eventueel geïntegreerd kunnen worden in een opvoedkundig programma ter bevordering van ondernemingsgeest, of de mogelijkheid scheppen op een of ander ogenblik de loopbaan een nieuwe oriëntatie te geven in taken van onderzoeksbeheer.

10- V. Welke belemmeringen, op het gebied van wetgeving en intellectueel eigendomsrecht beperken momenteel deze valorisatie? Hoe kunnen deze worden overwonnen, met name in landen waar de universiteit nagenoeg uitsluitend door overheidsmiddelen wordt gefinancierd?

Antwoord

Alvorens een antwoord op deze vraag te geven is het in eerste instantie nodig dat de eigenaar van een uit universitair onderzoek voortvloeiende uitvinding eensgezind bekend staat : de vorser, de dienst of het departement, de universiteit, de subsidiërende overheid... de eventuele contractant.

Men kan een systeem uitdenken dat analoog is met dat wat in de ondernemingen gebruikelijk is en waarbij onderscheid wordt gemaakt tussen intellectueel eigendom (gematerialiseerd door de naam van de vorser vermeld op de publicatie of van het octrooi) en de industriële eigendom (*in fine* de eigenaar van het octrooi, van de financiële inkomsten ... en van de kosten ervan!).

In zulk een systeem kan gesuggereerd worden dat de “industriële” eigendom (althans voor het merendeel) de universiteit of de contractant die het onderzoek bekostigt, zou toebehoren.

Bij betalingen in *royalties*, zou een reeds vaak toegepaste verdelingsregel veralgemeend kunnen worden, namelijk 1/3 voor de universiteit, 1/3 voor de onderzoekseenheid, 1/3 voor de uitvinders.

De kosten van deponering en behoud van een octrooi zouden (eindelijk!) sterk verminderd moeten worden bij de introductie van het *communautair octrooi*. De universiteiten zullen niettemin steeds de werkelijke rendabiliteit van hun portefeuille octrooien dienen te evalueren en er een efficiënt beheer van dienen te verzekeren (eventueel via een voor verschillende onder hen gemeenschappelijk functionerend “bureau”).

De overheid zou – zoals dat in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest het geval is ⁹ – de octrooien en de eventuele instandhouding ervan bij middel van aangepaste subsidiëring kunnen aanmoedigen.

D. Excellentievoorwaarden scheppen

11- V. Hoe kan een sterkere consensus worden bereikt over de noodzaak de excellentie in universiteiten te bevorderen, zulks onder omstandigheden waarin autonomie en efficiënt beheer met elkaar kunnen worden gecombineerd?

Antwoord

Plaatselijke initiatieven, zoals het voorstel van de RWB^{bhg} aan het Brussels Hoofdstedelijk Gewest ¹⁰, die ertoe nopen plaatselijke “excellentienetwerken” op te richten zijn in staat om het concept van excellentie te “verankeren”, tegelijkertijd aan de “nog

groeiende groepen” aan te tonen dat excellentie niet gelijkgesteld mag worden met gigantisme of *establishment* en met de medewerking van plaatselijke ondernemingen.

12- V. Hoe kunnen de universiteiten worden aangemoedigd tot een zo efficiënt mogelijk beheer, rekening houdend met hun eigen behoeften en met de legitieme verwachtingen van de samenleving ?

Antwoord

Men zou de universiteiten kunnen suggereren zich te concentreren op hun sterke punten, zowel op het vlak van onderwijs als van onderzoek en onderlinge allianties aan te gaan waarbij op de “regionale behoeften” wordt ingegaan zonder dat elke instelling al de disciplines hoeft te dekken en aldus een steriele concurrentie zou voeden. Het betreft hier wel samenwerking die hoofdzakelijk op plaatselijk niveau kan gebeuren en die verenigbaar is met de mobiliteit van studenten van het niveau van de 1ste en 2de cyclus en geen mobiliteitsprogramma's van het Erasmus-type. (zie A.1 omtrent obstakels tot deze samenwerking tengevolge van de subsidiëringwijzen).

13- V. Met welke maatregelen kan interdisciplinair werk in de universiteiten worden bevorderd en wie moet deze maatregelen nemen ?

Antwoord

Bijvoorbeeld kunnen selectieve financiële maatregelen gericht op interdisciplinaire **projecten** genomen worden, eerst binnen de universiteiten (en nadien tussen de universiteiten onderling). Deze maatregelen zouden in de begroting aangerekend moeten worden door de toezichhoudende overheid maar verwezenlijkt worden door de academische overheid zelf die op deze wijze aldus haar engagement in deze oriëntatie zal aantonen.

Men dient er zich rekenschap van te geven dat interdisciplinariteit geen doelstelling is op zichzelf maar wel een middel om bepaalde wetenschappelijke, technische en sociaal-economische oogmerken te bereiken; het is bijgevolg van belang om nog groeiende interdisciplinaire projecten aan te moedigen *wanneer deze pertinent zijn en niet wanneer deze kunstmatig opgeroepen worden om te beantwoorden aan criteria van toekenning van subsidies.*

E. Europese excellentiecentra en -netwerken uitbreiden

14- V. Hoe kunnen de financiers van universiteiten ertoe worden aangemoedigd hun inspanningen toe te spitsen op het bereiken van een excellentie, met name op onderzoeksgebied, teneinde een Europese kritische massa op te bouwen om op wereldniveau de concurrentie aan te kunnen ?

Antwoord

Uit deze vraag blijkt eens te meer de verwarring tussen excellentie en maat (kritische massa)! Het gaat erom “kwaliteit en volkomen gelijkwaardigheid” te bevorderen volgens verslag IRDAC¹¹, nog steeds actueel. De maatregelen ten gunste van interdisciplinaire projecten (D.13) en plaatselijke excellentiecentra en -netwerken (D.11) behoren zeker en vast tot de trend om de inspanningen te richten teneinde topkwaliteit op gebied van onderzoek na te streven.

Acties zoals de KPOTO's, die hoogstaande Europese onderzoekslaboratoria van verschillende vakken bekendheid geven, dragen ertoe bij om de aandacht van potentiële partners met name uit de privé sector op de besten onder hen te richten.

15- V. Hoe kan deze excellentie worden georganiseerd en verspreid en kan het effect van de genomen maatregelen worden gehanteerd om in alle instellingen en onderzoeksteams topkwaliteit te bereiken ?

Antwoord

Excellentie kan niet worden georganiseerd, noch gedecreteerd. Het kan bevorderd worden met behulp van selectieve steunmaatregelen (D.11, D.13, ...) die *ex-ante* en *ex-post* evaluaties inhouden en die bij voorkeur gehouden worden door collega's eerder dan via een bibliometrische "boekhouding"; de duurzaamheid ervan wordt gecontroleerd (en deze hangt soms af van de aanwezigheid van enkele personen ...); excellentie kan eveneens bekendgemaakt worden buiten de gesloten specialistenkringen via "populaire" publicaties gericht naar andere sociaal-economische actoren die mogelijk partners kunnen worden (publieke overheid, bedrijven, ...).

Het is betreuenswaardig dat deze vragenreeks over de ontwikkeling van excellentie niet expliciet steunt op *pedagogisch excellentie* van het universitair onderwijs, met name een aspect dat maar al te vaak naar de achtergrond geschoven wordt aangezien onderwijstaken door bepaalde onderzoekers als een tijdrovende verplichting beschouwd wordt in vergelijking met de tijd die zij aan onderzoek wensen te besteden.

Excellentie op gebied van onderwijs zou geëvalueerd kunnen worden, zoals dat trouwens het geval is in Nederland en binnen de Vlaamse Gemeenschap in België en sedert korte tijd binnen de Franse Gemeenschap in België door externe deskundige audits, en (beter) in overweging genomen in de evolutie van de academische loopbaan.

16- V. Hoe kan de Europese Unie meer en beter bijdragen tot de totstandkoming en handhaving van academische topkwaliteit in Europa ?

Antwoord

Het lijkt vreemd om *academisch* excellentie van excellentie zonder meer te onderscheiden, en uiteindelijk zijn de "excellentienetwerken" van het 6de Kader-programma niet in deze valstrik gelopen, te meer dat "excellentie van het academische onderwijs en van onderzoek" nog steeds tot de bevoegdheden van de Lidstaten hoort.

Indien het hier de "bijdrage van de universiteit tot de Europese excellentie op gebied van onderzoek" betreft, kan men suggereren dat de Europese Unie zou steunen op hetgeen reeds op gebied van netwerken bestaat; denken wij in het bijzonder aan de COST-netwerken die opgericht zijn doorheen een *bottom-up*-benadering en waarmee de samenwerking met de Commissie verbeterd (en op zijn minst hersteld) zou kunnen worden.

Men kan eveneens suggereren om de oprichting van plaatselijke netwerken (D.11) die "kernen van kristallisatie" van toekomstige Europese excellentienetwerken zouden kunnen vormen, te begunstigen.

Men kan ten slotte de Commissie suggereren om haar steunmaatregelen te richten op netwerken (en projecten!) die beantwoorden aan criteria van kwaliteit en relevantie (E.14), beter dan op het concept van "kritieke maat" die eindeloos verschilt naargelang van de betrokken activiteiten.

Men dient de aandacht eveneens te vestigen op mogelijke afwijkingen van de recente keuzebepaling op *integratie in de diepte* van haar *Networks of Excellence* van de Europese Commissie, die ondermeer vertaald kan worden door voorrangverlening aan tekenen van administratieve integratie in vergelijking met de wetenschappelijke kwaliteit tijdens de evaluatie van de projecten. Zulke maatregelen zijn er namelijk op gericht om *virtuele excellentiecentra* (virtuele *Fraunhofer* of CNRS ?) op te richten onder het beheer van een gecentraliseerde (vaak zeer logge) administratie eerder dan door *netwerken*.

Het belang is niet vanzelfsprekend om universitair onderzoek samen te brengen in nieuwe, zelfs virtuele, gespecialiseerde instituten waarvan de administratieve starheid alle ontbinding of heroriëntering zal bemoeilijken wanneer het onderwerp van onderzoek dat hen verenigde zijn actualiteit verloren zal hebben of wanneer de sleutelpersonen niet meer aanwezig zullen zijn. (E.15).

Een soepele organisatie met een lichte administratie opgericht omwille van de behoeften van de onderzoekers (van het type COST ...) lijkt meer aangewezen en de steun van de Commissie te verdienen.

In dezelfde geest wordt er gesuggereerd om de "centra van onderzoek en ontmoeting" zoals bijv. het *Institut Universitaire Européen de Florence* waar onderzoekers van hoog niveau elkaar kunnen ontmoeten tijdens wisselende verblijven gedurende welke zij hun onderzoek verder kunnen zetten binnen de eigen universiteit, financieel aan te moedigen. Ter herinnering legt het *Institut Universitaire Européen* zich hoofdzakelijk toe op geschiedenis, economie, rechten en politieke en sociale wetenschappen. De verbreding van dit concept van "plaats van dialoog" die mogelijk onderzoekers uit andere werelddelen kan aantrekken, verdient opgemerkt te worden. Het zou namelijk de plaatselijke reeds bestaande infrastructures kunnen benutten.

F. Een excellentie inzake human resources

17- V. Welke stappen kunnen ondernomen om wetenschappelijke en technische studies en loopbanen aantrekkelijker te maken en de aanwezigheid van vrouwen in onderzoek te versterken ?

Antwoord

Hoofdzakelijk is er behoefte aan betere informatie tijdens het secundair onderwijs (B.5) verstrekt door de universiteiten maar tevens (overwegend ?) door de beroepsfederaties (bijv. initiatieven van FEDICHEM, de Federatie van Chemische ondernemingen van België); objectieve informatie over de diverse aspecten van wetenschappen en technieken, hun beroepen, de studies die er toe leiden, de loopbaanmogelijkheden, maar ook een soepelere organisatie van de onderzoeksloopbaan voor de vrouwen.

18- V. Hoe - en door wie - dient het gebrek aan doorgroeimogelijkheden na doctorstudies in Europa te worden aangepakt, en hoe kan de onafhankelijkheid van onderzoekers bij het verrichten van hun taken worden bevorderd ? Welke inspanningen kunnen de universiteiten in dit verband doen, met name rekening houdend met de behoeften van Europa als geheel ?

Antwoord

Het (vermeend) "tekort aan doorgroeimogelijkheden in de wetenschappelijke loopbanen na de doctorstudies" blijkt sterk af te hangen van de discipline van de doctorsopleiding en (misschien ook) van de landen. Het is echter niet zo dat er thans in Europa een echt loopbaanprobleem zou bestaan voor doctors in exacte wetenschappen.

Het is namelijk zo dat velen onder hen binnen hun nieuwe loopbaan geen onderwerp van onderzoek zullen vinden dat rechtstreeks aansluit bij hun proefschrift, dat anderen ambten zullen opnemen buiten de onderzoeksweld, maar waar hun specifieke vorming (probleembenadering, ...) geapprecieerd en gevaloriseerd zal worden en dat anderen ten slotte het laboratorium zullen verlaten om taken van beheer van het onderzoek of leidinggevende functies over andere activiteiten van de onderneming op te nemen, maar

moet men het werkelijk zo zien dat doctors alleen opgeleid zijn om in het verlengde van hun proefschrift bedrijvig te zijn en is aanpassingsvermogen hen onbekend zijn ?

Anderen suggereren de middelen ten gunste van de doctorandi en postdoctorandi selectief te verhogen met het oogmerk "*brain drain*" naar de Verenigde Staten en het tekort aan lesgevers-onderzoekers tegen te gaan, met name een situatie die in 2010 zal opduiken.

Dit alles gezegd zijnde, de doelstelling om de inspanning qua onderzoek op Europese vlak tot 3 % van het B.B.P. te verhogen zou de loopbaanmogelijkheden voor Europese onderzoekers sterk moeten verbeteren; het risico is echter dat het probleem zich blijvend zal stellen voor minder "gevraagde" disciplines. In dit opzicht ook, dienen de jongeren objectieve informatie met betrekking tot de voor hen open liggende mogelijkheden te ontvangen en deze taak is niet uitsluitend weggelegd voor de universiteiten. (F.17, B.15).

Wat de "onafhankelijkheid van de onderzoekers" betreft, zou bepaald moeten worden of men het heeft over de onafhankelijkheid om onderzoek te doen over hetgeen zij wensen zonder rekening te moeten houden met hun financiers, hun "boss" in de industrie of binnen de universiteit, met name de gemeenschap, dan wel over hun intellectuele en ethische onafhankelijkheid. In dat laatste geval raakt men duidelijk aan een diepgaand probleem dat verbonden is met de ethiek van de werkgever zelf, of het de overheid of de privé-sector is en wat het eerste geval betreft, mag men zich vragen stellen over de werkelijke rol van de betrokken onderzoeker "*for his own fun*", (dat uiteraard niet verward mag worden met een innoverend onderzoek op grond van de eigen nieuwsgierigheid, "*curiosity driven*"), in de Europese kennissamenleving.

19- V. Hoe kunnen belemmeringen voor mobiliteit worden verwijderd teneinde de Europese universiteiten toegang te verschaffen tot studenten, docenten en onderzoekers met een Europese dimensie ?

Antwoord

"Belemmeringen tot mobiliteit" vormen geen nieuw onderwerp en werden reeds lang geïdentificeerd¹²; deze zijn van administratieve, fiscale, socio-economische aard, enz. De oprichting van plaatselijke centra van mobiliteit (zie BRAINS in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest) kan efficiënte hulp bieden op voorwaarde een *proximiteitsdienstbetoon* aan te bieden dat gericht is op het oplossen van *problemen van zeer concrete aard* (vergunning van visa, informatie en hulp op wettelijk, fiscaal, sociaal niveau, tewerkstelling voor de echtgenote, opvoeding van de kinderen...).

Het behoort de verantwoordelijkheden van de Lidstaten ertoe bij te dragen om de meeste van deze belemmeringen op te heffen en aangepaste maatregelen te nemen (zie speciale visa voor onderzoekers ook van buitenlandse afkomst...).

G. Een breder internationaal perspectief

20- V. Hoe kunnen de Europese universiteiten aantrekkelijke worden gemaakt voor de beste studenten en onderzoekers uit de hele wereld ?

Antwoord

Principieel is het eenvoudig, het is voldoende dat de studenten datgene ontvangen waarover zij bij hen thans (nog) niet beschikken: kennis, technieken en top-uitrusting, een aangepaste financiering, aangename leefomstandigheden (en dat criterium wordt te vaak over het hoofd gezien) en om het te laten weten.

De universiteiten mogen bijgevolg niet uniform worden maar integendeel moet diversiteit (en niet verbrokkeling) in excellentie aangemoedigd worden.

De praktijk ontpopt zich als ontegensprekelijk complexer aangezien daarmee de eigenlijke vraag, welke de Europese sterke punten in deze verschillende materies zijn, gesteld wordt; het zijn de landen en de universiteiten die het meest in staat zullen zijn om aan deze criteria te beantwoorden die “de beste studenten en onderzoekers van over de ganse wereld” zullen kunnen aantrekken.

In dit opzicht, kan men de doctoraalscholen en de Europese diploma's van derde cyclus gezamenlijk georganiseerd door de UCL en andere Europese universiteiten ten voorbeeld stellen.

Het is niet onnuttig eraan te herinneren dat zelfs binnen de Europese ruimte, de taal een belangrijk criterium vormt en dat de Engelssprekende landen meer studenten en onderzoekers aantrekken dan de overige.

21- V. Hoe dienen in de context van toenemende internationalisering van onderwijs en onderzoek, en van erkenning voor beroepsdoeleinden, de structuren, studieprogramma's en managementmethoden van de Europese universiteiten te worden aangepast om hen te helpen hun concurrentievermogen te behouden of te herwinnen ?

Antwoord

Daarin ligt het volledige probleem van de “Bolognaverklaring” vervat. Alhoewel de *harmonisatie* (en geen opgelegde uniformiteit) van opleidingen en diploma's wenselijk is, kan men betreuren dat dit initiatief genomen werd zonder de ondernemingen en de vakorganisaties te raadplegen over de socio-economische consequenties van maatregelen die overigens meestal positief zijn.

Het probleem van “aanpassingen op het vlak van structuren, studieprogramma's en beheersmethoden” verdient op zich al een diepgaand onderzoek dat het kader van deze vragenlijst ver overschrijdt.

Men mag de problematiek rond het gebrek aan harmonisatie van de “pré-universitaire” studies, namelijk van het secundair onderwijs binnen de Lidstaten (B.6), en het uitblijven van een vaststelling van het vereist intellectueel niveau om hoger onderwijs aan te vangen ook niet uit het oog verliezen.

H. Plaatselijke en regionale ontwikkeling

22- V. Hoe en op welke gebieden kunnen de universiteiten meer bijdragen tot de plaatselijke en regionale ontwikkeling ?

Antwoord

Deze gebieden behoren natuurlijk tot de lokale of regionale bevoegdheid. Wat de wijze betreft, deze hangt af van de overlegmethoden die op plaatselijk vlak het meest efficiënt werken en men dient er bewust van te zijn dat het moeilijker en trager, maar veel zekerder is om contact te zoeken met de KMO's dan af te wachten dat deze zouden deelnemen aan vergaderingen zelfs al zijn deze specifiek voor hen opgezet.

De regio's zullen moeten beschikken over een enkel netwerk van nauwe samenwerking tussen de verschillende economische en wetenschappelijke betrokken partijen, met name de onderzoekseenheden, de onderzoekscellen en de waarderingssinterfacies, de plaatselijke beroepsorganisaties (federaties, kamers van koophandel...) of overheidsorganisaties (raden van wetenschapsbeleid, gewestelijke ontwikkelingsmaatschappijen...).

De efficiënte werking van dat netwerk, namelijk wat betreft de wederzijdse informatie tussen universiteiten en ondernemingen over de mogelijkheden tot samenwerking zal afhangen van de kwaliteit van het coördinatieplatform en van de diensten die deze verschillende partijen kunnen aanbieden (*vide infra*).

23- V. Hoe kan de ontwikkeling worden versterkt van kenniscentra die op regionaal niveau de diverse bij de productie en overdracht van kennis betrokken partijen bij elkaar brengen ?

Antwoord

Wat wordt er verstaan onder "kennispool" ? Indien het eens te meer een "contactpunt" is, moet men erop wijzen dat er teveel instellingen van deze soort bestaan, dat deze meestal zeer onefficiënt functioneren en dat potentiële klanten simultane informatie en bijstand wensen te ontvangen in "een enkel (gewestelijk) loket" of op zijn minst minder talrijke.

Dat gezegd zijnde beschikt de gewestelijke overheid over verschillende hulpmiddelen die erop gericht zijn de productie en de overdracht van aanwendbare kennis binnen het gewest aan te moedigen.

Bij de "goede praktijken" die binnen het Brussels Hoofdstedelijk Gewest ontwikkeld zijn, kunnen de volgende opgesomd worden:

- aansporingsprogramma's die toevertrouwd zijn aan plaatselijke excellentiepolen en die de oprichting van hightech-bedrijven op termijn nastreven;
- bijstand bij het deponeren en het behouden van octrooien;
- marktonderzoek;
- hulp bij de opmaak van aanvragen die ingediend worden binnen het raam van de Europese Kaderprogramma's;
- financiering van onderzoeksprojecten gericht op specifieke gewestelijke behoeften (met name door buitenlandse onderzoekers aan te trekken : actie *Research in Brussels*);
- ...

24- V. Hoe kan beter rekening worden gehouden met de regionale dimensie in Europees onderzoek, onderwijs en in Europese opleidingsprojecten en -programma's ?

Antwoord

De "cohesiefondsen" zouden beter georiënteerd kunnen worden met het oogmerk steun te verlenen aan de gewestelijke projecten op gebied van onderzoek, onderwijs en vorming.

Overigens zou de interregionale samenwerking zeer gebaat zijn met een betere informatie over bestaande of potentiële mogelijkheden in diverse vormen georganiseerd zoals colloquia (bijv. *Regional connexion, vitality of the European Area*, Brussel, november 2002) en de verspreiding onder gewestelijke verantwoordelijkheid van bijgewerkte

informatie over het eigen wetenschappelijke potentieel. (Zie *Brussels R&D Cartography*). Niettemin betekent deze informatie slechts een eerste stap naar bilaterale contacten (met inbegrip van universitaire laboratoriebezoeken en van onderzoekcentra) die de Commissie zou kunnen aanmoedigen en die naar gemeenschappelijke projecten binnen de Europese programma's zouden kunnen leiden.

Het bezoek van een afvaardiging van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest aan Baden-Württemberg was in dit opzicht een heus succes.

Notas

¹ "Op het vlak van onderwijs en vorming melden wij de oprichting van een *Europese Ruimte voor onderwijs en vorming* gedurende de ganse levensloop, de instelling van een gedetailleerd Werkschema omtrent de doelstellingen van de onderwijs- en vormingssystemen en de werkzaamheden die ertoe neigen de samenwerking van de systemen van hoger onderwijs, in het kader van het proces van Bologna, en van de systemen van beroepsopleiding, in het kader van de *Verklaring van Kopenhagen* te verhogen". In Mededeling van de Europese Commissie omtrent "De rol van de universiteiten in het Europa der kennis", COM(2003) 58 definitief, Brussel, 5 februari 2003, p. 4.

Eveneens inzake dit onderwerp: Europese Commissie, Mededelingen "Naar een Europese onderzoeksruimte", COM(2000) 6 van 18.1.2000 en "De Europese onderzoeksruimte: een nieuw elan", COM (2002) 565 van 16.10.2002; Europese Commissie, Mededeling "Meer onderzoek voor Europa/Doelstelling 3 % van het B.B.P.", COM(2002) 499 van 11.9.2002: Gedetailleerd werkprogramma over de *follow-up* van de oogmerken van onderwijs- en vormingssystemen in Europa, JO C 142 van 16.06.2002, p. 1.

² Mededeling van de Europese Commissie: "De Europese Ruimte van onderwijs- en vorming tijdens de ganse levensloop realiseren", COM (2001) 678 van 21.10.2001.

³ [Kenmerk RWB^{bhg}/GTIX-03/ vragen waarover gedebatteerd dient te worden – Doc.01 (03-04-07); (Kenmerk RWB^{bhg}/GTIX-01/werkdoc 01 – (03-04-07) Voorafgaand document van WG IX].

⁴ In Mededeling van de Europese Commissie omtrent "De rol van de Universiteiten in het Europa der Kennis", COM(2003) 58 definitief, Brussel 5 februari 2003, p. 6, punt 3.1, die de volgende idee beklemtoont: "... Omdat de universiteiten aan het kruispunt van onderzoek, onderwijs en innovatie staan, bevinden de sleutels van de economie en van de kennissamenleving zich in hun handen. Binnen de universiteiten worden in feite 34 % van het geheel van onderzoekers van gans Europa tewerkgesteld, alhoewel de nationale cijfers daarin van een tot driemaal zoveel kunnen schommelen naargelang van de lidstaten (26 % in Duitsland, 55 % in Spanje en meer dan 70 % in Griekenland). Zij vertegenwoordigen ook 80 % van het fundamenteel onderzoek in Europa."

⁵ De elementen om de bedenkingen en het debat omtrent de financiering van de universiteiten te stimuleren, zijn door de Commissie voorgesteld in haar Mededelingen "Efficiënt investeren in onderwijs en opleiding: een verplichting voor Europa" (COM(2002)779 en "Meer onderzoek voor Europa, Doelstelling 3 % van het B.B.P." (COM(2002) 499 van 11.9.2002).

⁶ Ontwerp van Decreet van de Vlaamse Regering betreffende de herstructurering van het hoger onderwijs in Vlaanderen van 2 april 2003, Memorie van Toelichtingen p. 2, B al. 1. (<http://www.vub.ac.be/onderwijs/curric.html>).

⁷ Arrêté du Gouvernement de la Communauté française modifiant l'arrêté du Gouvernement de la Communauté française du 15 mars 1999 pris en exécution de l'article 23 du décret du 5 août 1995 fixant l'organisation générale de l'enseignement supérieur en Hautes Ecoles du 6 janvier 2003. (M.B. 2003.03.10)

⁸ Zie bijv. CREF, *Guide du partenariat Entreprise-Université*, maart 2002.

⁹ In artikelen 2 c, 8 b & 10 al. 2 van de ordonnantie betreffende de aanmoediging en de financiering van het wetenschappelijk onderzoek en technologische innovatie van 21 februari 2002 (B.S. 2002.03.06).

¹⁰ In *Jaarverslag 2001 van de Raad voor het Wetenschapsbeleid*, ADVIES nr. 3 op initiatief van de Raad van 4 september 2001 betreffende "De procedures voor erkenning van *excellentienetwerken* en bepaling van de sleutelacties ter ondersteuning".

¹¹ Zie verslag IRDAC, *Quality and Relevance, the Challenge to European Education*, d.d. 1994 maar nog steeds actueel.

¹² Zie bijv. *Green Paper education-Training-Research The obstacles to transnational mobility* Europese Commissie, 1997.